

DOI: 10.36719/AEM/2007-2020/54/153-156

Səfiyyə Aqil qızı Gülmaliyeva

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti

safiya91-91@mail.ru

NUMİZMATİK ƏŞYALARIN EKSPOZİSİYAYA HƏLLİ

Açar sözlər: numizmatika, sikkə, nümayiş, ekspozisiya, muzey

Key words: numismatics, coin, exhibition, exposition, museum

Ключевые слова: нумизматика, монета, выставка, экспозиция, музей

Muzey üçün ən vacib amillərdən biri muzey obyektinin və ya kolleksiyasının özünə məxsus orijinallığıdır. Onun ikinci ən önəmli funksiyası isə bu muzey əşyalarının və kolleksiyalarının kütləvi nümayişidir. Yuxarıda sadalananların düzgün həyata keçirilməsi üçün muzey əməkdaşlarının çiyinə böyük elmi yük düşür. İctimaiyyət üçün önəmli olan muzeylər, onların işçilərinin böyük əməyi və səyi nəticəsində toplumun keçmişi ilə çağdaş dönm arasında ekspozisiya və sərgi vasitəsi ilə virtual və sirli rabitə yaradır. Sikkələrin və medalların muzeylərdə təqdim olunması, onların nümayişini təmin etmək baxımından müəyyən problemlər meydana çıxır və düzgün nümayiş tərtib edilməyən eksponatlar ziyarətçilərin diqqətini bir o qədər də cəlb etmir. Bunun üçündə sikkəşünaslıq materialları stentlərə düzgün və estetik dəyərini əks etdirəcək formada yerləşdirilməsi muzey ziyarətçilərinin diqqətini asanlıqla cəlb edə bilər.

Çox kiçik sikkələri stentlərə yerləşdirərkən onların uzaqdan əksini nəzərə almaq zəruridir çünki stent şüşəsinə yaxın qoyulan numizmatik əşya izləyicini pəncərəyə çox yaxın olmağa məcbur edir və bu arzu olunmaz hal isə ziyarətçisinin gözlərini yorur. Bunun üçündə əksər hallarda kiçik ölçülü numizmatika nümunələrinin bir tərəfli və ya hər iki tərəfli əksi olan fotosəkillər yerləşdirilir. Ən kiçik ölçülü sikkə nümunələrinin fotosəkillərdəki əksi ziyarətçilərə imkan verir ki, mövcud sikkənin ən xırda detalını, simvolunu, yazısını və ya nişanını görə bilsin. Amma bu o demək deyil ki, muzeyin numizmatika şöbəsi başdan-başa rəngli və ya ağ-qara şəkillərdən ibarət olsun. Müxtəlif formaya, rəngə, tarixə məxsus numizmatik əşyalar birgə nümayiş etdirilə bilər. Məsələn: Heydər Əliyev Mərkəzinin birinci mərtəbəsində kiçik bir miqyasda yer verilən numizmatik əşyalar müxtəlif forma və ölçüyə mənsub olsada birgə nümayiş etdirilir.

Başqa bir problem, iki üzəndən ibarət olan sikkələri yalnız bir tərəfdən nümayiş edilməsidir. Yenidən istifadəyə verilmiş Ermitaj Muzeyindəki Numizmatika şöbəsi dünyanın ən qabaqcıl texnikaları ilə təchiz edilmişdir. O cümlədən, adı çəkilən muzeydə numizmatik əşyalar hər iki tərəfi ən son innovativ texnologiyaların köməyi sayəsində 3D formatında nümayiş etdirilir. Numizmatik bir eksponatın hər iki tərəfini göstərmək zəruridirsə, sadə və ən təsirli həll, vitrin qabına fərqli tərəflərdən fırlanan eyni tipli iki nüsxəni yerləşdirməkdir. Sərgi avadanlığı içərisində güzgülərin yerləşdirilməsi üçün müxtəlif və müasir inovativ üsullar mövcuddur. Onların köməyi ilə numizmatik bir obyektin baxış bucağı və görünmə problemini uğurla həll etmək mümkündür və onlar quraşdırmaq çox da ucuz başa gəlir (5. səh 50).

Sikkələri nümayiş etdirərkən ən böyük problem onun kiçik ölçülü olmasıyla yanaşı, işıqlandırılmasıdır. Numizmatik eksponat elə sıxlıqda, nizamlı, mümkün qədər az işıqlandırılmış şəkildə tamaşaçının diqqətini cəlb etmək formada yerləşdirilməlidir. Sikkələrin hər hansı formada, düşünülmüş şəkildə ardıcılıqla sərgilənməsi işıqlandırma effekti yaxşılaşdırıla bilər. Onlar düzbucaq altında quraşdırılmalıdır, sonra isə daha yaxşı işıqlandırılması təmin edilməlidir (5.səh 79).

Sərgi planlaşdırarkən muzey əşyalarının uyğunluğu nəzərə alınması əhəmiyyətli faktorlardandır. Numizmatik əşyaların sərgilənməsi üçün vitrin kassasının universal dizaynı da vacib elementdir, bu prosesdə muzey əməkdaşlarının savadlı tövsiyələri vacibdir. Dünya muzey təcrübəsindən bilindi ki kimi sərgi zamanı muzey əşyası və ya numizmatik əşyaların düzgün və maraqlı doğuran formada nümayişə ən yaxşı hazırlayan şəxs işinin peşəkarı olan kuratorlardır. Kuratorlar tərtib etdiyi numizmatik əşyalardan ibarət olan sərgi çox saylı muzey ziyarətçilərinin axışına zəmin yarada bilər. Eksponatları işıq (yanma, günəşin istiləşməsi) təsirinə qorumaq üçün sərgi salonlarının pəncərələri nazik materialdan hazırlanmış yüngül neytral tonlu pərdələr ilə bağlanır. Xüsusilə işıq eksponatlarına həssas olanlar (kağız əskinaslar) əlavə xüsusi şinlər (vitrinlərdə) və pərdələr ilə örtülmüş və ya süni işıqlandırma ilə salonlara yerləşdirilmişdir. Ekspozisiya mebelləri, eksponatların birbaşa günəş işığına məruz qalmaması üçün pəncərələrdən uzaq məsafədə yerləşdirilməlidir.

Sərgi avadanlıqlarına sikkələrin yerləşdirilməsi və quraşdırılması ilə bağlı bir sıra təzadlı hallar mövcuddur. Dikey və ya meyilli stendlərdə sikkələri gücləndirmək üçün polad sancaqlardan istifadə yolverilməzdir. Polad daha yumşaq bir metalı cırmaqla kifayətlənə bilməz, ancaq müəyyən şərtlərdə, numizmatik abidəni korlayan bir elektroliz reaksiyasının başlaması ehtimalı var. Hər bir pin (sancaq) plastik bir boru ilə (tibbdə istifadə olunanlardan daha yaxşıdır) və ya akril örtüklü olmalıdır. Başqa bir həll xüsusi akril döngələrdən istifadə etməkdir. Müvafiq sancaqlar numizmatik materialın görüntüsünün və ya onun detallarını gizlətmədən sikkəni saxlamalıdır. Sikkələri möhkəmləndirmək üçün heç vaxt çirkli materiallardan və ya çirkli divar kağızlarını, həmçinin model yapışdırıcıları istifadə edilməməlidir, metal sikkəsünaslıq materialı üzərini ləkə edə bilər və ya korlaya bilər. Bəzi hallarda, aydınlıq üçün xüsusi təqdimat növləri tələb olunur (3.səh 101).

Sərgi salonunun altında şimala baxan pəncərələri olan bir otaq seçmək üstünlük verilir. Əks təqdirdə, pəncərələri təbəşirlə doldurmaq və ya onların üstünə ikiqat pərdələr asmaq tövsiyə olunur və ağ işıq maddəsindən hazırlanan pərdələr daim, yəni nümayiş saatları ərzində qapalı qalmalıdır. Ekspонатların təhlükəsizliyi üçün saxlama və ekran avadanlıqları böyük əhəmiyyət daşıyır. Muzeydə ən sadə saxlama avadanlığı dəstək dayaqları, rəflər, sahiller, masalar və şkaflardır. Rəflərdə, açıq rəflərdə, masalarda toz və işığa həssas olmayan əşyalar yerləşdirilir. İşığa həssas olan numizmatik materialların korlanmaması üçün rəflərin pərdələr və ya plastik sarğı ilə örtülməsi tövsiyə olunur. Bir qisim numizmatik əşyalar isə tərkibindən aslı olaraq qapalı şkaflarda saxlanılır. Muzeyə daxil olan sikkəsünaslıq materiallarının qeydiyyatı alınması ilə əlaqədar olaraq İnventar kitabında və kataloq kartlarında müvafiq işarələr qoymağı mümkün edən və əşyanın, sənədin tez bir zamanda tapılmasına kömək edəcək olan kabinetlər, rəflər, stendlər, dolablar və onların nömrələnməsi məqsədə uyğundur. Nümayişə hazırlanan sikkələr rəflərə, stendlərə və ya şəfəf şüşə doloablara ya yapışdırıcılarla yada bərkidici lövhələrlə tənzimlənir. O cümlədən, həmin sikkəsünaslıq materialları yerləşdirildikləri dolablarda, rəflərdə və şkaflarda inventar nömrələri qeyd edilir (4.səh 63).

Mövcud numizmatik materialların nümayişi zəruridirsə bu zaman mümkün ekspонатların müxtəlif stendlərdə əşyaları qruplara ayıraraq yerləşdirilməsi daha səmərəlidir. Məsələn, bir şkafta və ya eyni rəfdə gümüş və bürünc metallardan hazırlanmış, kiçik və çox böyük və ya kövrək misdən və çox ağır metal tərkibli sikkələrin yerləşdirilməsi yol verilməzdir, onlar fərqli saxlama rejimi, işıqlandırma ilə təchiz edilməlidir.

Muzey əşyalarının hazırlandığı materialların eroziyasının əsas səbəblərindən biri işığın təsiridir. Təbii işıq daha çox sikkəsünaslıq materiallarına zərərli təsir göstərir. Həmçinin günəş işığı bütün növ materiallara və xüsusilə metall pulların üzərinə düşməsinə yol verilməzdir. Süni işıq mənbələrindən, flüoresan lampalar, zərərli ultrabənövşəyi radiasiya daha təhlükəlidir. Onların muzeylərdə geniş yayılması tövsiyə edilmir. Bu baxımdan ən zərərsiz olanlar közərmə lampalarıdır. Bu lampaların isə ən böyük mənfəəti, daha çox istilik yaymasıdır. Bu cür cihazları şaxtılı şamdanlar və ya qapaqlar ilə təchiz etmək tövsiyə olunur.

İşığın təsiri altında baş verən dəyişikliklər iki qatdır: görünən - solğun; görünməz - materialın quruluşunu məhv etmək, güc itkisi. Təbii işığı olan salonlarda işığın hərəkətinə ən həssas olan fərdi əşyalar (akvarellər, kağız materiallar) işıq keçirməyən bir astarda istənilən dekorativ parça əlavə pərdələrlə bağlanır. İsitmə və alovlanmamaq üçün ekspонатlar ümumiyyətlə istilik texnikası, elektrik lampaları və lampalardan ən azı 1,5-2 m məsafədə yerləşdirilməlidir (4. Səh 88).

Muzeydə saxlanan bütün materiallar, bir sıra homogen qruplara bölmək olar. Bu, uçot və saxlama işlərini asanlaşdıracaq, ekspонатların təhlükəsizliyini daha əl çatan edəcəkdir. İstehsal materialını nəzərə alaraq, aşağıdakı əsas qrupları ayırmaq olar: kağız əsaslı numizmatik materiallar; metal tərkibli sikkələr məmulatları (qızıl, gümüş, bürünc və s.); keramika və şüşə tərkibli qədim pullar.

Kağız tərkibli numizmatik materialları həftədə ən azı bir dəfə saxlanılan şkafları və çəkməçələri havalandırmaq lazımdır. Bu qrup materialı sərgiləmək üçün otaq birbaşa günəş işığından, parlaq gün işığından və qaralamalardan qorunmalıdır. Kağız pul nominalları klapan olan qovluqlarda saxlanılmalıdır. Markalar, kart postallar, etiketlər, xüsusi albomlar və qovluqlar tələb olunur. Işıq kağıza dağıdıcı təsir göstərir və belə ki, onun kövrəkliyinə, rənginin solmasına aparıb çıxarır. Kağız pul nominallarını açıq formada olan rəflərdə, masalarda, stendlərdə, dolablarda saxlamaq yolverilməzdir (5. səh 30).

Diyarşünaslıq muzeylərində muzeyə daxil olan əşyalar, onların tiplərinə, kolleksiya tərkibinə, material əsaslarına, incəsənət təsnifatına, texniki formatına və təyinatı üzrə qruplaşdırılır. Qruplaşdırılma aşağıdakı formada aparılır:

Maddi tərtibatlı məxəzlər:

- təbiyyət tarixi maddi tərtibatlı abidələri;
- arxeoloji qazıntılar nəticəsində kəşf edilən tarixi abidələrin tərkibindən formalaşan kolleksiyalar;
- dəfinələr, Kolleksiyaçıların numizmatika kolleksiyalarından satın alınan və ya bağışlanan numizmatik materiallar (gümüş, bürünc sikkələr, dövlət ordenləri, hərbi medallar, pul jetonları, dövlət nişanları, dəfinələr, kağız pul nominalları və s.);

- etnoqrafik bəzək əşyalarından ibarət kolleksiyalar;
- metal əsaslı, ağac tərkibli, keramik və s. materialdan hazırlanmış məmulatlar, və s.;

Bütün bu numizmatik əşyaları xarakterizə edən məlumatlar dolayısıyla müvafiq sikkəşünaslıq materialının üstündə qeyd alınır. Sikkəşünaslıq əşyaları, gümüş, bürünc medallar, əntiq daşlar həmçinin mikolik tapıntı nümunələri və onların lentə alınmış şəkilləri ilə birgə qovşaqlarda və xüsusi bağlama qablarında (konvertlər, bağlamalar, paketlər) kodlaşdırılır. Yarıqlı numizmatik materiallar və ya bəzi medallar sərt saplara kağız etiketlər sancılır.

Müxtəlif tərkibə məxsus metallar, o qəbildən əlvan yəni qızıl, gümüş, bürünc, mis və dəmir, polad, tunc kimi qara metallardan hazırlanmış numizmatik əşyalar bir-birindən ayrı qorunur. Çünki onlar tərkibi baxımından daha müxtəlif xassəyə sahibdirlər. Mis, qızıl, gümüş, tunc həssas olduğu halda polad daha sərt tərkibə məxsusdur.

Numizmatik materiallar (sikkəşünaslıq materialları, müxtəlif medallar, gerb, dövlət ordenləri, dövlət nişanları) çəkməçəli maili qurluşlu dolab və rəflərdə yerləşdirilir. Çəkməçələrin hündürlük ölçüsü 3 sm və 5 sm aralığında olmalıdır. Çəkməçələrdə sıra ilə 1,5 sm və 2 sm (örtüksüz) yüksəklikdə, sahəsi və dərinliyi ona yerləşdiriləcək eksponatın uzunluğundan 1 sm çox olan tənəkə, taxta qəliblər, plastik tərkibli qutular yerləşdirilir. Numizmatik əşyalar çəkməçələrə yığılmazdan öncə qutuların daxilinə çertyoj və ya rəsm təsviri kağızdan kartoçkalar yerləşdirilməli və eksponatı xarakterizə edən informasiya burda əks etdirilməlidir (1. səh 2).

Hər bir çəkməçələrdə müvafiq sikkələrin say hesabı, həmçinin də ayrıca tərtib edilmiş fərdi konvert və ya bağlamalarda qoruna bilər. Konvertlər, onların sahələrinə uyğun gələn və ağzı örtülə bilən çəkməçələrdə və ya qutularda şaquli formada qoyulur. Eksponatın barəsində məlumatlar konvertlərin üzərində qeyd edilir və digər mettalara uyğun olaraq sayı verilən etiket yerləşdirilir. Yastı və maili numizmatik materiallar sərt kağızdan tərtib edilmiş şəxsi bağlamalarda qoruna bilər. Konvertlər isə onların sahəsinə uyğun gələn və ağzı qapalı çəkməçələrdə və yaxudda qutularda şaquli istiqamətdə yerləşdirilir.

Nəticə

Numizmatik materiallar nümayiş etdirərkən ən böyük problem onun kiçik ölçülü olmasıyla yanaşı, işıqlandırılmasıdır. Onlar elə sıxlıqda, nizamlı, mümkün qədər az işıqlandırılmış şəkildə tamaşaçının diqqətini çəkəcək formada yerləşdirilməlidir. Sikkəşünaslıq materiallarını sərgisini planlaşdırarkən muzey əşyalarının uyğunluğu nəzərə alınması əhəmiyyətli faktorlardandır. Numizmatik əşyaların sərgilənməsi üçün vitrin kassasının universal dizaynı da vacib elementdir, bu prosesdə muzey əməkdaşlarının savadlı tövsiyələri vacibdir. Sərgi avadanlıqlarına sikkələrin yerləşdirilməsi və quraşdırılması ilə bağlı bir sıra təzadlı hallar mövcuddur. Mövcud numizmatik materialların nümayişi zəruridirsə bu zaman mümkün eksponatların müxtəlif stendlərdə əşyaları qruplara ayıraraq yerləşdirilməsi daha səmərəlidir.

Ədəbiyyat

1. İlyasoglu R., Rəcəbli Ə.M. Qədim pullar silinməz tarixdir: Tariximiz sikkələr güzgüsündə // Kredo, 2010, 13 noyabr.
2. Pirquliyeva Q.Ə. XV-XVI əsr Azərbaycan sikkələrinin metrologiyasının bəzi məsələləri // Xəzər Universitetinin Azərbaycan arxeologiyası. 2006, №1-4,
3. Pirquliyeva Q.Ə. Numizmatikanın əsasları. Bakı: Nafta-Press, 2009, 167 s.
4. Pirquliyeva Q.Ə. “İçərişəhər” Tarix Muzeyinin Numizmatika Fondunun sikkə kataloqu. Bakı: Şərq-Qərb, 2010, 164 s.
5. Acopyan A. An unique coin of the Shaddadid ruler, Ashot ibn Shavur // Journal of Oriental Numismatic Society, 195 (2008), p. 5-6

Solution way of numismatic items

Summary

There are some problems in terms of presenting coins and medals in museums and ensuring their display and improperly displayed exhibits are not attracted the attention of visitors. Therefore, the placement of coinage materials on the stents in a form that reflects the correct and aesthetic value can easily attract the attention of museum visitors. The suitability of museum items is one of the important factors to consider when planning an exhibition.

Экспозиционное решение нумизматических предметов

Резюме

Существуют определенные проблемы с точки зрения представления монет и медалей в музеях, обеспечения их показа, а экспонаты, которые не отображаются должным образом, не привлекают внимание посетителей. Во всех трех случаях размещение монетных материалов на стендах таким образом, чтобы они отражали правильную и эстетическую ценность, могли легко привлечь внимание посетителей музея. Пригодность музейных предметов является одним из важных факторов, которые необходимо учитывать при планировании выставки.

Rəyçi: dos. Y.M.Eyvazova

Göndərilib: 04.05.2020

Qəbul edilib: 07.05.2020